

De Italiaanse middenschool van 11 tot 14 jaar

F. J. WILLY WIELEMANS

Seminarium voor Comparatieve Pedagogiek, Katholieke Universiteit Leuven.

De problematiek van de 'middenschool' is in verschillende landen aan de orde van de dag. België en Nederland maken hierop geen uitzondering. Het wekt wel enige verwondering te bemerken dat een zuider land zoals Italië sinds 1963 deze middenschool heeft gerealiseerd. Meestal zijn de hoofdpunten van de onderwijs-hervormingen in landen als de Ver. Staten, Engeland, Frankrijk, West-Duitsland ons niet helemaal onbekend, maar over Italië zijn we dienaangaande in België en Nederland blijkbaar weinig ingelicht. Toch is de Italiaanse naoorlogse onderwijsrevolutie en de laatste hervormings-beweging in het gehele secundair onderwijs voor ons ongetwijfeld interessant en zelfs hier en daar voorbeeldig bemoedigend.

In het bijzonder zullen we hier onze aandacht richten op de nieuwe 'scuola media unica' of de gemeenschappelijke middenschool van 11 tot 14 jaar, ingericht door de wet van 31 dec. 1962, nr. 1859, gedurende de regering Fanfani met L. Gui als minister van Openbaar Onderwijs.

Ongetwijfeld heeft de geschiedenis van het onderwijs in Italië hierin een hoogtepunt bereikt, een hoogtepunt dat tot op heden het meest expressieve moment betekent van de doorbraak van de naoorlogse democratie en van de democratisch gerichte republikeinse grondwet. Deze nieuwe instelling betekent dan ook een der meest grondige en betekenisvolle wijzigingen gedurende de laatste 50 jaar in het Italiaanse onderwijs-systeem en is gedurende de laatste 5 jaar onderhevig aan een geweldige evolutie en uitbreiding.

We geven vooreerst een kort overzicht van de naoorlogse onderwijsrevolutie tot 1963, vervolgens de vermelde wet zelf en haar betekenis, aangevuld met enkele kritische bedenkingen, en

we besluiten met de weergave van de recente vernieuwingstendenzen sedert 1963.

1. *De Italiaanse na-oorlogse onderwijsrevolutie.*

De tweede wereldoorlog betekende voor Mussolini en voor het fascisme en eveneens voor het bijna honderdjarige Italiaanse koningschap het einde. Republikeins gezinde stromingen verenigden zich en de zolang verdrukte democratische idealen verkregen nieuwe energieën in de samenbundeling van zelfs onderling verschillende, politieke en culturele opvattingen op het graf van de overwonnen gemeenschappelijke vijand, nl. het dictatoriale fascisme.

Italië moest nieuw worden, modern, democratisch, ingeschakeld in het vooruitgangproces en aangepast in alle geledingen en structuren aan de nieuwe tijden van techniek, produktie en welvaart. De ergerlijke klassendiscriminatie vroeg dringend en meer dan ooit om een oplossing.

Het belangrijkste document van deze nieuwe tijd was nl. de grondwet van 1 januari 1948 van de pas geboren republiek.

Inzake onderwijs begon de naoorlogse reconstructie met het grootse werk van minister Gonella, die een omvangrijk nationaal onderzoek naar de toestand van het Italiaanse onderwijs organiseerde. De besluiten van het onderzoek gaven aanleiding tot een organiek hervormingsproject van het type Casati-Gentile, dat wellicht het laatste was in de geschiedenis van het onderwijs in Italië.

De bedoelingen van de onderzoekscommissie vloeiden voort uit een drievoudige opzet, nl. vooreerst voelde men de noodzaak aan de materieel en cultureel schadelijke oorlogsgevolgen in

de onderwijsinstellingen te herstellen; vervolgens wilde men een radicale herziening doorvoeren van de schoolwetgeving van het voorbije totalitaire regime en ten slotte moest een nieuwe wetgeving worden geschapen die zich zou inspireren aan de beginselen, bekrachtigd in de zopas geldig geworden democratische constitutie. Hieruit afleidend moest de komende hervorming dus zowel aan constitutionele als aan sociale en pedagogische eisen beantwoorden¹.

Op 13 juli 1951 kon minister Gonella voor de kamer zijn wetsontwerp 2100 voorleggen, dat de democratische en adequate neerslag was van de resultaten van zijn omvangrijk nationaal onderzoek naar de toestand van het naoorlogse onderwijs in Italië.

Het onderwijs van 6 tot 14 jaar wordt daarin als volgt gestructureerd: 'Het lager onderwijs, verplicht en kosteloos, bevat een vijfjarige primaire cyclus die in de elementaire school wordt gegeven, en een driejarige secundaire cyclus, gegeven in de secundaire school' (art. 4):

1. de elementaire school bestaat uit een tweejarige en driejarige leergang (art. 5);
2. de gedifferentieerde ('articolata') secundaire school bevordert de opvoeding van de adolescent door het verplichte lager onderwijs te vervolledigen en door te oriënteren naar hogere studies en naar de beroepsactiviteiten. Ze is driejarig en gedifferentieerd in drie vertakkingen: - normaal, technisch, klassiek, - in verhouding tot de interessen en de bekwaamheden van de leerlingen. Het 'normaal' secundair oriënteert zich naar de beroepsactiviteiten en naar de beroepsinstututen, het 'technisch' secundair oriënteert zich naar de technische instituten en naar de beroepsinstututen, het 'klassiek' secundair oriënteert zich naar de lycea (art. 6).

De secundaire school (normaal, technisch en klassiek) had samen met het lager kunstonderwijs een gemeenschappelijk, algemeen vormend programma naast de differentiërende leerstof, specifiek voor iedere vertakking. In feite was de splitsing van de secundaire school, of van het

verplicht onderwijs van 11 tot 14 jaar, dus viervoudig, met inachtneming van de toch nog enigszins achteruitgestelde en discriminerende vertakking van de 'normaal'-secundaire school, die weerom een schooltype dreigde te worden voor de onderlaag van de bevolking. Het is immers opvallend dat, in vergelijking met Bottai ('Carta della scuola', 1939), de secundaire school van Gonella niet 'unica' werd genoemd. Het was inderdaad nog niet de langverwachte 'eenheids-school voor allen' en op dit punt was de actie van Gonella wellicht meer ontwijkend en afremmend dan stimulerend te noemen².

Het was dan ook voornamelijk omwille van de onvoldaanheid omtrent dit probleem dat het 'project 2100' (zo werd het ontwerp Gonella genoemd) geen ingang vond op het vlak van de wetgeving, waardoor de schoolsituatie tot 1955 praktisch ongewijzigd bleef.

Toen het project Gonella op het einde van de eerste legislatuur (1948-53) in vergetelheid geraakte en niet eens werd besproken in de kamer, werd het hervormingswerk gedurende de tweede legislatuur (1953-58) opnieuw opgenomen, voornamelijk door Minister Rossi, die een studiecommissie oprichtte, voorgezeten door de pedagoog G. Calò, die op haar beurt in haar verklaringen een onderwijsproject voorstelde.

Deze commissie, die haar werkzaamheden begon in mei 1956, was samengesteld uit een groep functionarissen van de centrale administratie, enkele deskundigen inzake pedagogiek en didactiek, vertegenwoordigers van de nationale didactische centra, van de lerarenverenigingen en vakbondsorganisaties. In november 1956 werden de eindverklaringen van de 'commissie Calò' gepubliceerd, die in de schoot van de commissie zelf een volkomen unanimité verkregen voor het gedeelte betreffende de driejarige secundaire school, die gemeenschappelijk en optioneel zou zijn; een strikte meerderheid van stemmen verkreeg het gedeelte betreffende de complementaire school (of het driejarig post-elementair onderwijs).

Het algemeen besluit was dus eigenlijk een compromis-oplossing. De voor ons belangrijke eindverklaringen luiden als volgt:³

1. Het lager onderwijs moet binnen de kortst mogelijke tijd verzekerd worden aan alle Italiaanse jeugdigen voor een periode van minstens acht jaar, zoals door de constitutie voorzien, samen met de vastgestelde waarborgen voor de gratuïteit van het bijwonen en voor de controle op de leerplichtvervulling.
2. Het lager onderwijs zal verdeeld worden in twee perioden. De eerste periode is vijfjarig (tot 11 jaar), de tweede is driejarig (tot 14 jaar). De eerste periode komt overeen met de bestaande elementaire school.
3. Het onderwijs, verstrekt in het triënnium volgend op de vijfjarige elementaire school, moet zó zijn dat aan allen gelijke kansen worden gegeven om tot de hoogste studiegraden toegang te verkrijgen.
4. De school van dit triënnium mag noch afsluitend, noch predeterminerend zijn.
5. Aan alle jeugdigen tussen de 11 en 14 jaar moet deze school een zelfde basis voor een culturele vorming verlenen, wat aan alle leerlingen gelijke ontwikkelingsmogelijkheden van hun eigen persoonlijkheid zal verzekeren.
6. Vertrekkende van de veronderstelling dat de bekwaamheden in een niet gevoelige verscheidenheid aanwezig zijn tussen de verschillende lagen van de bevolking, is het noodzakelijk alle middelen te gebruiken opdat de intellectuele mogelijkheden van de jeugdigen die zich in minder gunstige sociale, financiële en milieuomstandigheden bevinden, in de grootst mogelijke mate bevorderd en ontwikkeld worden.
7. Waar het echt nodig is, zal men een complementaire school oprichten die eveneens driejarig is en die, omdat ze over een kleiner aantal leraren en optievakken beschikt, toch bepaalde bijzondere opties mogelijk zal maken, die beantwoorden aan de lokale omstandigheden. Deze leergangen zullen plaatshebben in de elementaire school en toevertrouwd worden aan de onderwijzers van het elementair onderwijs die daartoe zullen worden geselecteerd. Deze school zal tevens dienst doen om de volkscultuur te verheffen door aan haar leerlingen de mogelijkheid te

geven, hetzij over te gaan naar de gemeenschappelijke secundaire school, hetzij om verdere studies te volgen.

Deze eindconclusies van de commissie Rossi-Calò zijn ongetwijfeld reeds heel wat progressiever en democratischer. De drie vertakkingen van Gonella worden uitgeschakeld, waardoor de school toch al enigszins de naam 'unica' als democratisch sierstuk mocht gebruiken.

Eveneens neemt men afscheid van de distinctie tussen 'scuola media unica' en 'scuola d'arte', wat bij het Gonella-project wrevel verwekte.

Het behoud echter van de 'scuola complementare' blijft een discriminerende struikelblok in het hele stelsel en is als de vertegenwoordiging van het blijkbaar onsterfelijke conservatisme dat sinds Casati iedere democratiserende tendens bleef tarten.

De conclusie van deze studiecmissie kan dus nogmaals gereduceerd worden tot het compromitterend behoud van een bevoorrechte school enerzijds en anderzijds van een zijtak voor de minder bedeeden. In feite was de ware hindernis, die de algehele unificatie van de verplichte school tussen 11 en 14 jaar belette, de vrees voor de economische moeilijkheden, die onvermijdelijk openbaar zouden worden indien men in alle consequentie deze nieuwe 'scuola media unica' gerealiseerd zou hebben tot in de kleinste centra van het land, zonder te spreken van de moeilijkheden betreffende het daartoe vereiste lerarenpersoneel.

Niet minder was men bevreesd de vormende waarde van het lager secundair onderwijs op een lager peil te zullen brengen door ongestoorde en vrije toegang te verlenen aan de minder geëvolueerde volkslagen. Ook deze studiecmissie bracht het niet tot een wettelijke regeling, behalve dat het Nationaal Didactisch Centrum voor het S.O. ministeriële toelating verkreeg tot het experiment van de 'scuola media' met opties, beginnende vanaf het schooljaar 1956-57. De documenten hierover spraken zich in positieve zin uit over het gunstige verloop ervan en over de voordelen die de leerlingen eruit haalden⁴.

Een ander belangrijk initiatief, dat voornamelijk gedurende de tweede legislatuur werd ondernomen, was de uitbreiding van het experiment met de post-elementaire klassen, dat in feite onmiddellijk na de benoeming van Gonella tot minister van Onderwijs werd ondernomen om de schoolplicht tot 14 jaar meer vervullingskansen te geven. Het wilde vooral tegemoet komen aan de specifieke noden van de arme schoolbevolking, zowel in de steden als op het platte land. Het initiatief tot uitbreiding van deze experimenten werd aangekondigd door minister Ermini en werd officieel ondernomen door minister Rossi in september 1955. Deze maatregel moest het echter toch ontgelden en werd, vanuit verschillende standpunten, scherp geconfronteerd met de artikelen 3 en 34 van de constitutie.

In ieder geval waren deze leergangen, in navolging van de 'scuola popolare' van Orlando, van de 'scuola complementare' van Gentile en van de 'scuola secondaria di avviamento professionale' (1932), het laatste voorbeeld van een onderwijs van de secundaire orde dat aan het lager middelbaar onderwijs haar bevoorrecht karakter liet behouden.

In feite functioneerden deze post-elementaire klassen nog tot 1959, waarna ze dan ook volkomen verdwenen.

Het probleem van de hervorming van de school van 11 tot 14 jaar trad gedurende de derde legislatuur (1958-63) uiteindelijk in een beslissende fase. Het kan hier onmogelijk onze bedoeling zijn in detail te treden betreffende de verschillende initiatieven, wetsvoorstellen en -ontwerpen die elkaar opvolgden gedurende een periode van minder dan drie jaar⁵.

We beperken ons enkel tot de vermelding van de belangrijkste initiatieven, die ten slotte aanleiding gaven tot en hun bekroning vonden in de wettelijke instelling van de nieuwe 'scuola media unica' van 1962.

1. Het wetsvoorstel Donini⁶:

Aan de senaat werd op 21 januari 1959 wetsvoorstel nr. 359 voorgesteld aangaande de 'instelling van de verplichte staatsschool van 6 tot 14 jaar', medegedeeld door de commu-

nistische senatoren Donini en cs.

Het nieuwe verplichte onderwijs, zoals de communistische senatoren het voorstellen, is radicaal democratisch, één en gelijk voor alle schoolplichtigen, zonder ook maar enige plaats te laten voor eventuele optievakken en voor het Latijn, dat wordt uitgeschakeld. Het vijfjarig elementair onderwijs blijft toevertrouwd aan onderwijzers, terwijl in de 'scuola media', waar reeds een moderne taal wordt onderwezen, de leraren verantwoordelijk worden gesteld (art. 17-24).

2. Het wetsvoorstel Medici:

Rekening houdend met de ontvangen suggesties en de kritieken op zijn schema van wetsontwerp, werkte minister Medici uiteindelijk zijn definitief wetsontwerp uit over de 'oprichting van de middelbare school' en stelde het voor aan de senaat op 9 januari 1960, nr. 904.

Eenzijds verwierp de minister de gedifferentieerdheid van het lager S.O. waardoor zijn schema van wetsontwerp nog enigszins was gekenmerkt en waardoor niet voor alle leerlingen gelijke ontwikkelingsmogelijkheden werden voorzien. Anderzijds kon een absoluut éniq en gemeenschappelijk onderwijs geen pedagogische goedkeuring verkrijgen, omdat het geen mogelijkheden openliet tot het ondergaan van fundamentele ervaringen, die aan een verantwoorde keuze noodzakelijk moeten voorafgaan. Daarom werd een tussenliggende oplossing voorgesteld, die men 'unitair onderwijs' noemde en waarmee men tegemoet wilde komen, zowel aan de rechtmatige specifieke interesses van elk individu, als aan de constitutionele eisen en beginselen inzake onderwijs. Het was uiteindelijk een 'scuola media' met opties te noemen, die deels toch nog predeterminerend was. In hetzelfde wetsontwerp werd ten slotte nog de oprichting voorzien van een 'lagere secundaire school met speciale leergangen', die toevertrouwd zou worden aan onderwijzers en die bedoeld werd om een brug te maken tussen de actuele situatie en de ideale situatie, die

door de grondwet wordt opgelegd en die men slechts geleidelijk kan realiseren (art. 13-16).

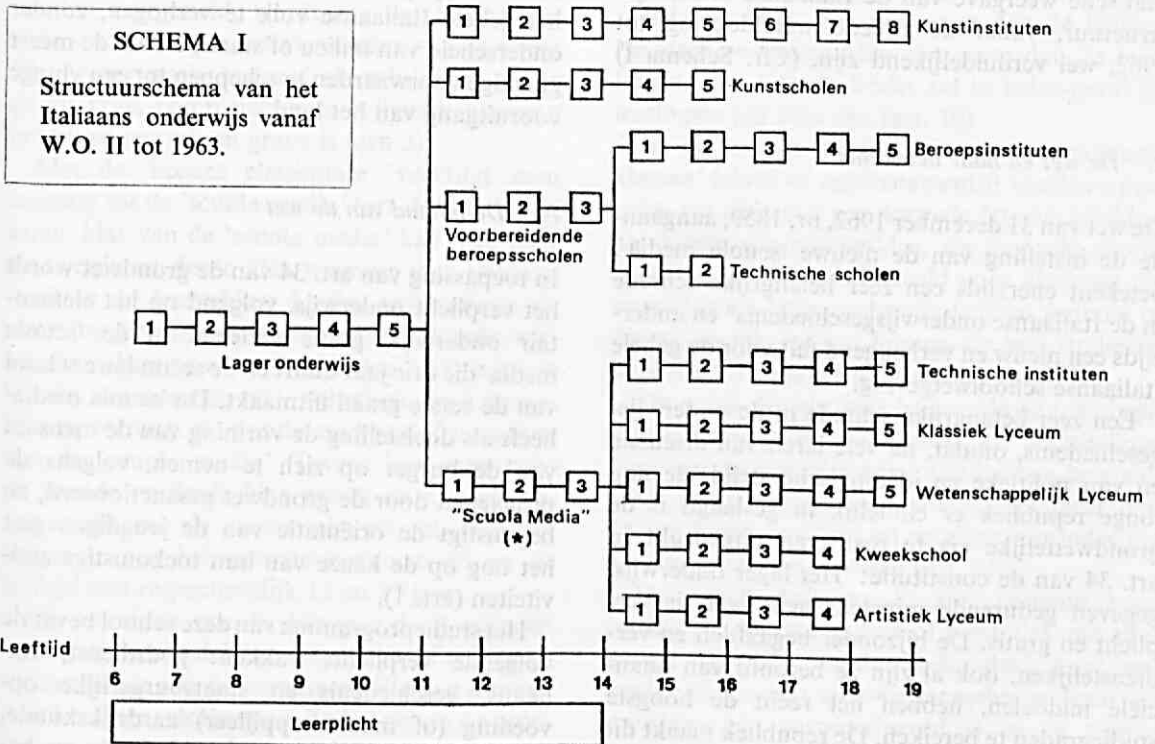
3. De amendementen Bosco:

Gedurende de discussie betreffende het wetsontwerp Medici, werden door minister Bosco, de opvolger van Medici, verschillende amendementen voorgesteld, die enerzijds de afschaffing opeisten van de 'lagere secundaire school met speciale leergangen' en anderzijds aan de opties hun determinerend karakter ontnamen.

Bosco slaagde er eveneens in gedurende het schooljaar 1960-61, voorlopig ten experimentelen titel en vervolgens definitief door de wet van 9 juni 1961, nr. 478, het toelatingsexamen tot de 'scuola media' te supprimeren, waar-

door het getuigschrift van beëindiging van de elementaire studies geldig en als voldoende werd geacht om aangenomen te worden tot het eerste jaar van deze toen nog niet veralgemeende 'scuola media'.

Hij verkreeg tevens de realisatie van een experiment met zijn geamendeerde 'scuola media unificata'⁷ in 302 klassen, die in het tweede jaar werden uitgebreid tot 2400 en in het derde jaar tot ongeveer 3000 klassen met meer dan 45000 leerlingen. Deze moedige beslissing had voornamelijk de bedoeling een feitelijke situatie te scheppen, die voldoende gewicht in de schaal moest leggen op het ogenblik van de besprekingen over de definitieve hervormingen.

* Deze 'scuola media' werd voor het eerst wettelijk bekrachtigd in juli 1940 op het einde van het fascisme als enig juridisch overblijfsel van het BOTTAI-plan (of 'Carta della scuola') van 1939. De oorlog verhinderde echter de realisatie hiervan.

Met enige wijziging (K.B. 7 sept. 1945, nr. 816) werd deze maatregel evenwel na de bevrijding behouden.

4. Het eindrapport van de VIe senaatscommissie: De voorgestelde wetsontwerpen, nl. dat van Donini en dat van Medici, geamendeerd door Bosco, werden onderworpen aan het onderzoek van de VIe senaatscommissie, die op 24 juli 1961 aan het voorzitterschap van de senaat een eenheidsontwerp kon voorleggen aangaande de 'oprichting van een verplichte middelbare school'.
5. Deze tekst werd door de senaat besproken en goedgekeurd op 2 oktober 1962 en in de kamer op 21 december van hetzelfde jaar. Zo ontstond, door de wet van 31 december 1962, nr. 1859, de nieuwe 'scuola media unica'.

Tot besluit van deze paragraaf kan een ruwe schematische weergave van de Italiaanse onderwijsstructuur, vanaf de tweede wereldoorlog tot 1962, wel verduidelijkend zijn. (Cfr. Schema I)

2. De wet en haar betekenis.

De wet van 31 december 1962, nr. 1859, aangaande de instelling van de nieuwe 'scuola media', betekent enerzijds een zeer belangrijke schrede in de Italiaanse onderwijsgeschiedenis⁸ en anderzijds een nieuw en verheugend feit voor de gehele Italiaanse schoolwetgeving.

Een zeer belangrijke schrede in de onderwijs-geschiedenis, omdat, na vele jaren van discussie en van politieke en ideologische strijd, de nog jonge republiek er eindelijk in geslaagd is de grondwettelijke eis te realiseren uitgedrukt in art. 34 van de constitutie: 'Het lager onderwijs, gegeven gedurende minstens acht jaar, is verplicht en gratis. De bijzonder begaafden en verdienstelijken, ook al zijn ze beroofd van financiële middelen, hebben het recht de hoogste studieggraden te bereiken. De republiek maakt dit recht daadwerkelijk door studiebeurzen, gezinstoelagen en andere voorzieningen, die door wedstrijden veroverd kunnen worden.'

De éne en secundaire school van 11 tot 14 jaar zal daarom 'open staan voor allen' en

volledig tegemoet komen aan de nieuwe eisen van de naoorlogse republikeinse democratie.

Het is anderzijds een nieuw en verheugend feit voor de Italiaanse schoolwetgeving, omdat het de eerste maal is dat een onderwijshervorming van het Italiaanse schoolwezen wordt voorgesteld, besproken en goedgekeurd in het parlement. Alle voorgaande onderwijshervormingen werden in feite bekrachtigd door volmachtwetten en dit vanaf de wet Casati van 1859 tot de wet Gentile van 1923⁹.

De nieuwe 'scuola media' betekent dus meer dan een schoolhervorming: het is een hoogtepunt in de Italiaanse democratische strijd, die welbewust deze school wil promoveren tot instrument van doeltreffende en actieve participatie van alle burgers aan het leven van de natie. Hierdoor werd meteen de noodzakelijkheid ingezien om op gevoelige wijze de basiscultuur van het gehele Italiaanse volk te verhogen, zonder onderscheid van milieu of stand, en om de meest gunstige voorwaarden te scheppen tot een vlugge vooruitgang van het land.

A. De inhoud van de wet

In toepassing van art. 34 van de grondwet wordt het verplicht onderwijs, volgend op het elementair onderwijs, gratis verleend in de 'scuola media' die drie jaar duurt en de secundaire school van de eerste graad uitmaakt. De 'scuola media' heeft als doelstelling de vorming van de mens en van de burger op zich te nemen, volgens de principes door de grondwet gesanctioneerd, en begunstigt de oriëntatie van de jeugdigen met het oog op de keuze van hun toekomstige activiteiten (art. 1).

Het studieprogramma van deze school bevat de volgende verplichte vakken: godsdienst, Italiaans, geschiedenis en staatsburgerlijke opvoeding (of maatschappijleer) aardrijkskunde, wiskunde, wetenschappelijke observatie en begrippen van natuurkunde, een vreemde taal, esthetische en lichamelijke opvoeding. Bovendien worden technische toepassingen (of handvaardigheid) en muzikale opvoeding in de eerste

klas verplichtend gesteld, wijl deze vakken in de daarop volgende klassen facultatief worden.

In de tweede klas wordt het onderwijs van het Italiaans geïntegreerd met elementaire beginselen van het Latijn, hetgeen aan de leerlingen een eerste indruk wil bijbrengen van de affiniteiten en de verschillen tussen beide talen. Als autonome leerstof neemt het Latijn een aanvang in de derde klas; ze is als zodanig facultatief.

De leerling die wenst facultatieve vakken te volgen, kan er één of meerdere kiezen bij de aanvang van ieder schooljaar.

Om de noodzakelijke eenheid van onderwijs te verzekeren doorheen een actieve participatie van alle leerkrachten, vergadert de klasraad minstens eenmaal per maand (art. 2).

Het gehele lesrooster van de verplichte leerstof, mag de 26 uren per week niet overschrijden.

Volgens modaliteiten, die nog nader moeten worden vastgesteld, wordt een naschoolse 'geleide studie' (doposcuola) voorzien van minstens 10 uur per week, bedoeld als subsidiaire studie en als vrije, complementaire activiteit, waarvan het bijwonen vrij en gratis is (art. 3).

Met de 'licenza elementare' verkrijgt men toegang tot de 'scuola media' (art. 4). Vanuit de eerste klas van de 'scuola media' kan men naar de tweede en derde klas wanneer men voldaan heeft in de leervakken Latijn, geschiedenis en staatsburgerlijke opvoeding, aardrijkskunde, wis- kunde, observatie en beginselen van natuur- kunde, een vreemde taal, esthetische en lichame- lijke opvoeding, die dus de examenstof uitmaken van de 'scuola media'. Tevens kan men naar de tweede en derde klas vanuit en met het ge- tuigschrift van de elementaire school, mits het slagen in een bekwaamheidsexamen en op de leeftijd van respectievelijk 12 en 13 jaar.

Op het einde van de drie jaar dient men het 'esame di licenza della scuola media' af te leggen; dit examen is een staatsexamen. Hieraan kunnen ook leerlingen deelnemen die het eerste en twee- de jaar van de 'scuola media' niet volgden, doch die 14 jaar zijn en in bezit van de 'licenza ele- mentare'. Het diploma van de 'scuola media' verleent toegang tot alle scholen en instituten van het S.O. van de tweede graad. Wie zich wil

laten inschrijven tot het klassiek lyceum moet een bijkomende proef afleggen aangaande het Latijn. De leerlingen die het Latijn niet volgden in de derde klas kunnen zich evenwel toch tot deze proef laten inschrijven.

Het diploma 'di maturità scientifica' verleent toegang tot alle universitaire faculteiten, uitge- zonderd wijsbegeerte en letteren (art. 5-6).

Het 'libretto scolastico' of het persoonlijk schooldossier wordt ingevoerd, waarop de voor- naamste kenmerken van iedere leerling worden aangebracht en dat hem vergezelt gedurende de gehele periode van de schoolplicht. Na het be- eindigen van de schoolplicht wordt het aan de leerling toevertrouwd (art. 7).

Vóór 1 oktober 1966 moet de 'scuola media' opgericht worden in alle gemeenten die meer dan 3000 inwoners tellen en in iedere andere plaats waar de noodzaak daartoe zich voordoet.

Iedere school mag niet meer dan 24 klassen bevatten en iedere klas niet meer dan 25 leer- lingen. Een uiterste limiet zal in ieder geval 30 leerlingen per klas zijn (art. 10).

In de 'scuola media' kunnen 'aanpassings- klassen' (classi di aggiornamento) worden opge- richt, ter zijde van een normale 1ste en 3de klas. De eerste aanpassingsklas, die bedacht wordt naast de 1ste klas, is bedoeld voor kinderen die onvoldoende lager onderwijs hebben genoten of die uit sociale milieus komen die hun studie op deze school negatief hebben beïnvloed¹⁰.

De naast de 3de klas bestaande aanpassings- klas is bestemd voor diegenen, die het eindexa- men van de 'scuola media' niet hebben behaald. Deze aanpassingsklassen mogen niet meer dan 15 leerlingen bevatten en vereisen bijzonder ge- kwalificeerde leerkrachten (art. 11).

De 'classi differenziali' zijn bestemd voor leerlingen, die qua gedrag of prestaties niet aan- gepast zijn. Zij worden behandeld door een équipe die bestaat uit twee geneesheren, waarvan minstens één gespecialiseerd is in de neuro- psychiatrie en in de psychologie, en uit een des- kundig pedagoog. Men zou graag zien dat de- zelfde leraren drie jaar lang met deze speciale klassen meedingen. Ook deze klassen mogen slechts maximaal 15 leerlingen bevatten en

Schema II. Lesrooster van de nieuwe „Scuola Media”

Vakken	Aantal lesuren (60 min.) per week:			
	I	II	III	examens:
A. Verplichte gemeenschappelijke vakken:				
1. Godsdienstleer	1	1	1	—
2. Italiaans	6	—	5	s.m.
Italiaans en elementaire begrippen van Latijn	—	9	—	s.m.
3. Geschiedenis, maatschappijleer en aardrijkskunde	4	4	4	m.
4. Vreemde taal	2	3	3	s.m.
5. Wiskunde	3	3	3	s.m.
6. Observatie van planten, dieren, natuurkundige en scheikundige verschijnselen (osservazioni scientifiche)	2	2	3	m.p.
7. Opvoeding in figuratieve kunsten (educazione artistica)	2	2	2	g. of p.
8. Handvaardigheid (applicazioni tecniche)	2	—	—	—
9. Muziek	1	—	—	—
10. Lichamelijke opvoeding	2	2	2	p.
Totaal:	25	26	23	
B. Oriënterende en facultatieve vakken:				
11. Latijn	—	—	4	s.m. (1)
12. Handvaardigheid (applicazioni tecniche)	—	2	3	—
13. Muziek	—	1	1	—
Algemeen totaal (2):	25	27-28 29	24-26 27-31	

Legende:

- s = schriftelijk
- m = mondeling
- g = grafisch
- p = praktisch

- (1) Dit examen is enkel verplichtend voor hen die de bedoeling hebben zich te laten inschrijven in het klassiek lyceum.
- (2) Het algemeen totaal zal per leerling verschillend zijn in de mate dat men al dan niet het onderwijs in de facultatieve vakken volgt.

kunnen beroep doen op een aangepast lesrooster (art. 12).

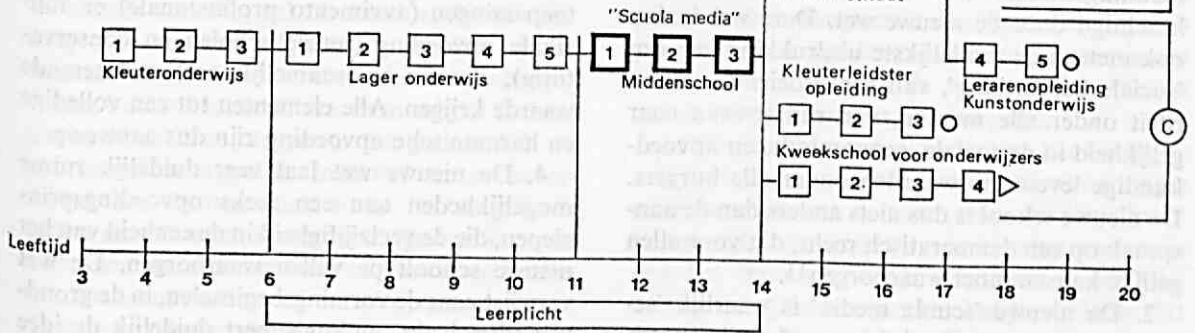
Vanaf 1 oktober 1963 zullen de voorafbestaan- de 'scuole medie', de 'scuole secondarie di

avviamento professionale' en iedere andere secundaire school van de eerste graad, omge- vormd worden in 'scuole medie' in overeen- komst met de nieuwe wet. Vanaf deze datum zal

SCHEMA III

Structuurschema van de huidige onderwijsorganisatie in Italië.

- ◁ Bekwaamheidsexamen dat een bepaalde onderwijsfase beëindigt en toegang verleent tot alle vormen van hoger onderwijs.
- ▷ Bekwaamheidsexamen dat slechts toegang verleent tot een welbepaald type van hoger onderwijs.
- ◻ Voorlopige en nog niet officieel erkende afdeling.
- Examen dat een bepaalde onderwijsfase beëindigt zonder toegang te verlenen tot hogere vormen van onderwijs.
- ⊠ Veranderlijke studieduur afhankelijk van de gevolgde cursus.
- De studies kunnen in deze afdeling worden voortgezet.
- ⊗ Bekwaamheidsexamen dat toegang verleent tot hogere vormen van onderwijs.
- (A) Algemeen vormend gericht onderwijs.
- (B) Technisch-Professioneel gericht onderwijs.
- (C) Lerarenvorming.

de 1ste klas van de nieuwe 'scuola media' overal worden ingevoerd en in de daarop volgende jaren respectievelijk de 2de en 3de klas en zullen de overeenkomstige klassen van de vroegere secundaire scholen van de eerste graad worden afgeschaft.

De lagere secundaire leergangen van de kunstscholen en kunstinstituten en van de muziekconservatoria zullen eveneens vanaf vermelde datum worden omgevormd in 'scuole medie', doch de programma's, de lesroosters en de examenproeven zullen er geïntegreerd worden in

verhouding tot de eisen van het gespecialiseerd onderwijs.

Eveneens zullen de 'scuole secondarie di avviamento professionale' voor blinden worden omgevormd in 'scuole medie' en zal een aangepast programma worden opgesteld in verhouding tot de bijzondere situatie van dit onderricht (art. 16).

B. *Het nieuwe lesrooster en het gewijzigd algemeen uitzicht van de onderwijsorganisatie*

De nieuwe 'scuola media' is dus de verplichte en enige driejarige brugklas tussen het elementair onderwijs en het hoger S.O. of het onmiddellijk beroepsleven na de schoolplichtleeftijd.

Om een concreet beeld van deze school te geven vermelden we het lesrooster, goedgekeurd door ministerieel decreet op 24 april 1963 (schema II). Schema III situeert de nieuwe 'scuola media' in het grotere geheel van de huidige Italiaanse onderwijsorganisatie.

C. *Positieve aspecten*

1. Aan de grondwettelijke eis, uitgedrukt in art. 34, werd eindelijk voldaan, voorafgaandelijk in de hand gewerkt door de afschaffing van het toelatingsexamen tot de 'scuola media' en bekrachtigd door de nieuwe wet. Deze wet is dan ook meteen de duidelijkste uitdrukking van een 'sociale hervorming', van een groeiende solidariteit onder alle mensen, van een streven naar gelijkheid in de sociale, economische en opvoedkundige levensvoorwaarden onder alle burgers. De nieuwe school is dus niets anders dan de aanspraak op een democratisch recht, dat voor allen gelijke kansen moet waarborgen¹¹.

2. De nieuwe 'scuola media' is waarlijk 'secundair', daar ze effectief een onderwijs en een opvoeding beoogt, aangepast aan de eigen fysische en psycho-pedagogische leeftijdsproblemen van de pre-adolescent. Overeenkomstig hiermee worden bekwaamheidseisen gesteld aan de leerkrachten, die hun methoden dienen af te stemmen op een dergelijk leerlingentype. Nieuwe opvoedkundige taken zullen door deze leraren

worden vervuld, zowel van sociale aard als van psychologische en didactische. Ze zullen een samenwerking moeten tot stand brengen met de familie van de leerling en deze laatste begeleiden in het verwerven van een eigen studiemethode en hem oriënteren en voorbereiden op een beroepskeuze en op een vruchtbare inschakeling in de hedendaagse dynamische maatschappij¹².

'De la figure sévère du juge, qui est là pour contrôler le travail et éliminer les incapables, on passe à celle de l'éducateur qui sait inspirer confiance, qui stimule, tient compte des aptitudes et des intérêts qui apparaissent graduellement, qui sait donc "faire progresser" les préadolescents qui lui sont confiés. Il s'agit bien d'un progrès, d'une promotion réelle, personnelle, et non pas seulement formelle et notionnelle. L'éducation doit orienter plus que sélectionner, en tenant davantage compte des éléments positifs qui apparaîtront graduellement que des éléments négatifs'¹³.

3. Zonder strakke scheiding in afdelingen slaagt de nieuwe school erin, in een enig programma, de fundamentele leervakken te verenigen, die eveneens voorkwamen op de programma's van de vroeger bestaande secundaire scholen van de eerste graad, zonder de differentiërende vakken te verwaarlozen, zoals esthetische opvoeding (kunstonderwijs), technische toepassingen (avvimento professionale) en muzikale opvoeding (muziekscholen en conservatoria), die nu voornamelijk een oriënterende waarde krijgen. Alle elementen tot een volledige en harmonische opvoeding zijn dus aanwezig.

4. De nieuwe wet laat zeer duidelijk ruime mogelijkheden aan een reeks opvoedingsprincipes, die de veelzijdigheid in de eenheid van het nieuwe schooltype willen waarborgen. De wet verwijst naar de vormingsbeginselen, in de grondwet uitgedrukt, en suggereert duidelijk de idee van 'opvoeding' en van 'oriëntatie'.

De klemtoon ligt niet meer uitsluitend op de schoolse verhouding tussen leraar en leerlingen, waardoor de studiejiver moest worden opgewekt, de intelligentie gestimuleerd en de bijzondere kwaliteiten van de leerlingen moesten worden ontdekt. Het gaat er hoofdzakelijk om de gehele

ontwikkeling en opvoeding van de persoonlijkheid van de leerlingen.

Nauw in verband hiermee staat de oriëntatie-idee, die bepaalde optievakken tot ervaringsdomein maakt van het daardoor voordelig uitgestelde en definitieve keuzemoment van de leerling¹⁴.

5. Bijzonder relevant, in verband met de doelstellingen en de verwachtingen van het nieuwe schooltype, is het ministerieel voorwoord op het programma van de 'scuola media', dat werd goedgekeurd op 24 april 1963¹⁵. De nieuwe school moet democratisch zijn, geïnspireerd door de beginselen van de grondwet; ze moet een dynamische verbondenheid vertonen met de verwachtingen van de Italiaanse maatschappij; de vervollediging en de bevestiging van het basisonderwijs moeten in haar worden gewaarborgd; het zal een substantiële eenheidsschool moeten zijn en essentieel vormend, verbonden en rekening houdend met de psychologische kenmerken van de leeftijd der leerlingen en van de moderne maatschappij; oriënterend en zonder predeterminaties. Men zal in het onderwijs hoofdzakelijk gebruik maken van de inductieve processen en een opvoedkundige en didactische eenheid nastreven via het geregeld samenkomen van de klasraad.

De beklemtoning van de algemeen menselijke en sociale vorming zal de meest stabiele waarborg zijn voor een opvoeding gericht op het samenleven in een democratische maatschappij.

Een ander kenmerk van deze school is haar serene atmosfeer, die zowel het persoonlijk als het gemeenschappelijk initiatief moet bevorderen. De individualisatie en de socialisatie zullen onophoudelijk worden nagestreefd en de middelen om dit te bereiken moeten voorhanden zijn. Daarom bezitten de onderwijsprogramma's slechts een indicatief karakter en laten aldus voldoende plaats aan het respect voor het persoonlijk ritme zowel van leraar als van leerling. Deze individualisatie betekent echter geenszins strikt individueel werk, voltrokken in isolerende stijl. Daarom wil de nieuwe school ook anderszijds en hiermee samengaand zoveel mogelijk de leerlingen aanmoedigen tot groepsinitiatieven

en tot groepstaken, waarin zich de sociale draagwijdte van de menselijke arbeid manifesteert, alsook het participatiekarakter van iedere daad met een grotere gemeenschap.

Van groot belang wordt de samenwerking met de familie geacht, terwijl de school anderzijds wordt toevertrouwd aan de vrije verantwoordelijkheid en creativiteit van de leraar, die vooral moet bezorgd zijn over de gehele persoonlijkheid van de leerlingen, eerder dan hen een massa noties bij te brengen. De programma's laten hem trouwens een grote interpretatievrijheid toe en evenmin wordt hem een uniforme onderwijsmethode opgelegd. Wanneer dit alles met verenigde krachten wordt nagestreefd, zal de 'scuola media unica' waarlijk een instrument worden van actieve inschakeling van de jeugdigen in het cultureel, sociaal en economisch leven van de schoolgemeenschap en van het maatschappelijk leven als zodanig.

D. Kritische bedenkingen in verband met de nieuwe 'scuola media unica'.

In het hier voorafgaande hadden we geenszins de bedoeling exhaustief te zijn in de weergave van het vele positieve dat zich aanbiedt bij de vermelde realisatie van de nieuwe 'scuola media'. In dezelfde mate wensen we nu even kritisch mee- en na te denken aangaande moeilijkheden, opwerpen, niet-totaal-bevredigende compromisoplossingen enz., die na de uitvaardiging van de wet in talrijke kringen werden geuit.

1. Vooreerst is er de kwestie van het Latijn.

Het compromis, in de wet uitgedrukt en tegemoetkomend aan de eisen van de socialisten, voorziet dus dat in de tweede klas het onderwijs van het Italiaans wordt geïntegreerd met elementaire beginselen van het Latijn, zodanig dat de affiniteiten en de verschillen tussen beide talen voor de leerling duidelijk worden. Pas bij de aanvang van de derde klas wordt het Latijn een autonome, maar facultatieve leerstof.

Art. 6 echter stelt vast dat een inschrijving tot het klassiek lyceum een bijkomend examen aangaande de kennis van het Latijn vereist.

Talrijke commentaren en discussies vonden

hier hun oorsprong. Prof. L. Borghi schrijft het volgende: 'De nieuwe wet elimineert een groot deel van de sociale discriminatieelementen, die tot op heden in het schoolsysteem aanwezig waren, maar elimineert ze toch niet totaal. De 'licenza di scuola media' verleent inderdaad, ook zonder het Latijn, toegang tot praktisch alle sociale functies en beroepen. Maar het kan niet ontkend worden dat de wet een privilege-conditie behoudt ten voordele van de leerlingen van het nieuwe schooltype die, zij het omwille van grotere vaardigheden op het gebied van de verbale intelligentie, geactiveerd door het familiaal en sociaal milieu waaruit ze afkomstig zijn, zij het door middel van privélessen, het zo begeerde 'diploma di licenza' kunnen bemachtigen, waardoor ze zich kunnen laten inschrijven tot de *enige* hogere secundaire school die de weg opent tot *alle* universitaire faculteiten en, wat nog van grotere waarde blijkt te zijn, zodoende hun vorming te voltooien in dát secundair instituut, nl. het klassiek lyceum, dat het hoogste sociale prestige geniet en tot op heden het beste instrument van intellectuele vorming vertegenwoordigt'¹⁶.

Wat er ook van zij, de discussie in verband hiermee is nog niet ten einde en beide extremen, nl. opheffing of verplichting, zijn nog overal levendig aanwezig.

2. Art. 16 van vermelde wet geeft te bedenken of de 'scuole medie' geannexeerd aan de hogere secundaire leergangen van de kunstinstututen en muziekconservatoria, die hun programma's, lesrooster en examenproeven mogen integreren in verhouding tot de eisen van het gespecialiseerd onderwijs, geen aanleiding zullen geven tot een gedifferentieerde afdeling die aldus de bedoelde eenheid van de nieuwe school in discrediet zal brengen¹⁷.

3. De hervorming van het lager S.O. is inderdaad heel wat in de geschiedenis van het Italiaans onderwijs. Toch is het anderzijds slechts een sectoriële hervorming, terwijl het S.O. a.h.w. een onsplitsbare organische eenheid uitmaakt en als zodanig een algehele hervorming noodzakelijk maakt.

4. Een veelbesproken en gewichtige opwerping ten aanzien van de nieuwe wet op de 'scuola

media' was en is deze aangaande het veroorzaken van een verlaging van het culturele peil en dus van een vertraging in de intellectuele vorming van de leerlingen, samenhangend met het veruimen van het S.O. voor allen¹⁸.

We staan hier inderdaad voor een ernstig en veelzijdig probleem. Toch geldt hier meer dan ooit de stelling dat de nieuwe school staat of valt met de figuur van de klasleraar, die op een bijzondere wijze zijn aandacht volledig en voortdurend aan dezelfde klas moet wijden en verschillende vakken in die klas moet geven. Feit is nu dat niet alle leraars hiertoe de nodige bekwaamheid kunnen opbrengen. In sommige kleinere centra worden leerlingen van het hoger S.O. als leraar ingeschakeld. Dit is misschien wel een verklaring voor een daling van het cultureel peil.

Vanuit een ander standpunt bekeken wordt de opwerping vernietigd door een vergelijking met de vroegere situatie, waarin meer dan 600.000 leerlingen terecht kwamen in een determinerende en niet zo cultureel hoogstaande beroepsschool, die meteen alle verdere studiekansen afremde. En bevatte deze massa niet heel wat 'meestbegeaftden', die nooit voor het land en voor de maatschappij hun talent en hun potentiële vaardigheid honderd procent bruikbaar hebben kunnen maken?

Het verlagen van het cultureel peil wordt trouwens zeer nadrukkelijk tegengewerkt door de wet zelf, die beperkingen stelt zowel aan het aantal klassen in een bepaalde 'scuola media', nl. maximum 24, als aan het aantal leerlingen in deze klassen, die de 25-30 niet mogen overschrijden, terwijl men in het vroegere stelsel onrustwekkende cijfers kon vaststellen, die ongetwijfeld het lage culturele peil van een groot deel van de Italiaanse bevolking in stand hielden.

5. De ware belemmeringen voor de praktische verwezenlijking van de hervorming van het lager S.O. ligt, zoals reeds vermeld, in het gebrek aan leerkrachten en in de onvoldoende voorbereiding op de eisen van de nieuwe school van hen die reeds gedurende verschillende jaren verantwoordelijkheid dragen voor het onderwijs.

Het doorvoeren van de wet vraagt een effectief

van 143.568 leraren voor 66.307 klassen. Deze leerkrachten zijn niet voorhanden en bezitten evenmin de vereiste kwaliteiten om de individualisatie, de socialisatie, de inductieve methoden, m.a.w. om de nieuwe geest van de 'scuola media' door te voeren en te realiseren.

Een methodologische herscholing van de leerkrachten dringt zich op, waardoor deze beter in staat zullen zijn het feit te aanvaarden dat het S.O. fundamenteel is gewijzigd en een irreversibele overgang heeft doorgemaakt van een onderwijs voor een klein aantal geprivilegieerden naar een onderwijs voor allen¹⁹.

3. *Onderwijsevolutie gedurende de laatste decade*

De realisatie van de 'scuola media' '. . . considérée en quelque sorte comme le fait le plus saillant après l'approbation des lois CASATI-COPPINO sur l'instruction élémentaire obligatoire il y a cent ans'²⁰, kan ook worden beschouwd als het meest zichtbare teken van een belangrijke mentaliteitsverandering in de Italiaanse politiek inzake onderwijs. Het moet de historicus opvallen dat de inrichting van de nieuwe 'scuola media' de eerste grondige onderwijsvernieuwing betekent in de Italiaanse geschiedenis, die het gevolg is van een ruime planning op lange termijn. Deze nieuwe mentaliteit brak door bij de aanvang van de derde legislatuur in 1958 toen de opvoeding en het onderwijs op realistische en daadwerkelijke wijze erkend werden als een der meest fundamentele objectieven en momenten van het politieke leven²¹.

Op 22 september 1958 werd aan de senaatsvoorzitter, in wetsontwerp nr. 129, een tienjarenplan voorgesteld dat een ontwikkelingsplan voor de school gedurende het decennium 1959-1969 formuleerde en dat een der meest belangrijke politieke en economische inspanningen betekende die de Italiaanse regering tot op dat ogenblik had ondernomen om de onderwijsorganisatie te hervormen en te verbeteren.

Dit tienjarenplan, dat als wetsontwerp nog geen enkele legislatieve kracht bezat, werd uiteindelijk een driejarenplan, goedgekeurd door de wet van 24 juli 1962, nr. 1073²². Hierdoor werd

van 1962 tot 1965 het gehele onderwijs, van de kleuterschool tot en met de universiteit, op moderne wijze geregeld en de Staat verzekerde, door bijzondere financiële begrotingen, aan de Italiaanse school de nodige ontwikkelings- en expansiekansen voor de onmiddellijke toekomst²³.

De principes waarvan men daarbij is uitgegaan zijn, evenals in andere landen, democratisering, grotere mogelijkheid van 'doorstroming', meer differentiatie, meer keuzemogelijkheden, een meer 'humanistisch' programma en grotere aandacht voor een pedagogisch-didactische aanpak. In het algemeen gezegd: men wilde de breuk helen, die ontstaan is tussen school en leven en het onderwijs aanpassen aan de behoeften van de Italiaanse samenleving, rekening houdend met de technische en economische ontwikkeling, met de sociale vooruitgang en met de internationale betrekkingen, speciaal die, welke voortvloeien uit de deelneming van Italië aan de organisaties van Europese samenwerking²⁴.

De hervorming, die men doorheen het driejarenplan 1962-65 heeft doorgevoerd, wilde voor altijd een einde maken aan privilegestatuten en socio-cultureel gebonden selectie-mechanismen, waardoor het onderwijs van vóór 1962 nog grondig was gekenmerkt. In overeenstemming met de artikelen 3 en 4 van de naoorlogse, democratische grondwet (1948)²⁵ verdween zodoende het discriminerend onderscheid tussen de sociale elite, die voortgezet, pre-universitair onderwijs volgde en de anderen, die zich door middel van de ambachtsschool of andere directe beroepsopleidingen, onmiddellijk en al te vroegtijdig richtten op de deelneming aan het productieproces.

Deze bedoelingen verkregen een concrete en realistische toepassing doorheen de eerste daaropvolgende wet, nl. die van 31 dec. 1962, waardoor het lager S.O. werd eengemaakt in de vermelde 'nuova scuola media unica' en waardoor ALLE kinderen tussen de 11 en 14 jaar tot dit éne en kosteloze onderwijsinstituut werden verplicht, met de bedoeling om aan ALLEN de basis te geven voor elke verdere opleiding.

In het geschetste kader van een ruime onder-

wijsprogrammatie kon deze vernieuwing, hoe belangrijk ook, geen eindpunt betekenen.

Door de reeds geciteerde wet van 24 juli 1962, die men ook wel de 'Italiaanse Mammoetwet' zou kunnen noemen, werd daarom de oprichting van een onderzoekscommissie aangekondigd, die een studie zou ondernemen aangaande de toestand en de ontwikkeling van het onderwijs in Italië, met het oog op een tweede ontwikkelingsplan, nl. van 1964 tot 1975, volgend op het reeds besproken en tot drie jaar gereduceerde, oorspronkelijke tienjarenplan, en met het vooruitzicht van een integrale hervorming van het gehele onderwijssysteem.

De commissie, die zowel een technisch als een parlementair karakter had, werd opgericht op 8 oktober 1962 en bestond uit 31 parlementsleden, 8 experts inzake onderwijs (of vertegenwoordigers van de leerkrachten) en 7 sociaal-economen. Op 24 juli 1963 werden de eindconclusies vastgelegd in een rapport van 377 blz. + 658 blz. documentatie²⁶.

In antwoord op de door de wet voorgeschreven doeleinden van de onderzoekscommissie, vinden we telkens in het eindrapport een duidelijke beschrijving van de feitelijke situatie van iedere vorm van onderwijs en van de opgelegde onderzoeksdomeinen, en vervolgens een ruim omschreven hervormingsprogramma, met het oog op een tienjarig ontwikkelingsplan, gaande van 1965 tot 1975²⁷.

De tweede etappe op de weg naar de uitstippeling van een meerjarenplan, volgend op het hoger besproken driejarenplan, was het rapport van de minister van Openbaar Onderwijs, L. Gui, dat op 31 maart 1964 aan het parlement werd voorgesteld, nadat laatst vermeld minister, aangaande het eindrapport van de onderzoekscommissie, advies had ingewonnen bij de Hoge Raad van het Openbaar Onderwijs (Consiglio Superiore della Pubblica Istruzione) en bij de Nationale Raad voor Economie en Arbeid (Consiglio Nazionale dell'economia e del lavoro)²⁸.

Op grond van het rapport van de Staatscommissie en van bovengenoemde adviezen, stelde minister Luigi Gui dan uiteindelijk op 2 oktober

1964 aan de senaat zijn vijfjarenplan²⁹ voor, met betrekking tot de hervorming van het onderwijs in de periode 1965-70. Het sluit aan bij het hoger vermelde driejarenplan 1962-65, dat zich voornamelijk oriënteerde op de realisatie van de nieuwe 'scuola media'.

De principiële achtergrond van het 'Plan Gui' kan gereduceerd worden tot de reeds vermelde grondwet van 1948 en voornamelijk tot de daarin vermelde artikelen in verband met het onderwijs. De minister waagt zich onomwonden en op gedurfde progressieve wijze aan de meest democratische interpretatie ervan en bezorgt ons, althans op theoretisch vlak, een beeld van onderwijs en school, dat ongetwijfeld voor de meest vooruitstrevende landen van Europa richtinggevend kan zijn.

Art. 34 van de Italiaanse grondwet eist schoolstructuren op die alle burgers de kans geven de hoogst mogelijke studiegraden te bereiken in verhouding tot hun specifieke intellectuele en morele bekwaamheden en dit zonder dat enige afremmende of uitwendige determinatie hen dat zou verhinderen.

Om aan deze uitnodigende eis te voldoen moet het S.O. in Italië gereorganiseerd worden. Verschillende studierichtingen, met hetzelfde sociale prestige en voorzien van ruime onderlinge overgangsmogelijkheden, moeten worden voorzien. Meer nog moeten deze nieuwe structuren een grotere doorstromingsmogelijkheid verlenen naar de universiteit, die eveneens op haar beurt integraal moet worden gereorganiseerd. De democratische staat eist dus een school die waarlijk 'open staat voor allen' en wil daaraan leven en bezieling geven. Het ontwikkelingsplan streeft dan ook naar een definitieve overgang van een afgrenzende, predeterminerende eliteschool, eenzijdig georiënteerd en onderling streng en strak gescheiden, naar een school die in alle richtingen openheid moet bieden als de zekerste weg tot grotere bewustwording, inzicht en verantwoordelijkheid, als instrument van sociale stijfkracht en als waarborg tot vorming van gemeenschapszin, die men niet enkel wil realiseren door het nastreven van enige socio-economische objectieven, maar voornamelijk door

een werkelijke uitbreiding tot alle burgers van de voorwaarden, die de effectieve uitoefening van de rechten van de menselijke persoon mogelijk maken³⁰.

Dit 'Plan Gui', dat we elders meer in detail hebben beschreven³¹, heeft heel wat polemiek verwekt en kende tot op heden nog geen wettelijke realisatie. Het gaf zelfs geen aanleiding tot een organiek wetsontwerp, maar wel tot de opstelling van evenzovele wetsontwerpen als er schoolgraden zijn. Dit is een concreet bewijs dat men in Italië nog niet toe is aan een realistische herziening van het onderwijsprobleem als geheel.

De IVe legislatuur werd in 1968 afgesloten met een luidruchtige studentencontestatie, die de onmacht van de regering en de wankele structuren van het Italiaans onderwijs aan de kaak stelde.

De Ve legislatuur heeft duidelijk prioriteit verleend aan de universitaire hervorming. Ondertussen heeft de 'scuola media' voor de tweede maal haar driejarige cyclus beëindigd zonder enige verandering van structuren, programma's en methoden in het hoger S.O. De 'eerste' afgestudeerden van de 'scuola media' zijn verplicht vanuit de 'nieuwe' middenschool de overgang te maken naar de structuren, inhouden en methoden van een bijna halve eeuw oud hoger S.O.

Na de universitaire hervormingsproblemen belooft de regering zo vlug mogelijk deze bovenbouw van het S.O. als volgt te vernieuwen³²:

- het hoger S.O. zal ingedeeld worden in een unitair biennium met deels gemeenschappelijke en deels differentiërende vakken en vervolgens in een triennium met verschillende afdelingen;

- de grootst mogelijke soepelheid tot keuzecorrectie zal hierbij worden betracht, zodat het einde van de secundaire studies zoveel mogelijk zal beantwoorden aan de bekwaamheden en attitudes van elk individu;

- tevens voorziet men, na deze vijf jaar en na het slagen in het 'esame di maturità', de toe-

gangsmogelijkheid tot gelijk welke universitaire faculteit, ongeacht de voorkeuze in de eindcyclus van het hoger S.O.;

- de vorming van het onderwijzend personeel zal niet meer gebeuren in de af te schaffen secundaire kweekschool voor onderwijzers (istituto magistrale) maar op universitair niveau met een duur van vier jaar na het S.O.

Niettegenstaande al deze plannen zijn er momenteel weinig kansen op slagen en dit wegens de blijkbaar chronische verlamming in het Italiaanse politieke beleid. En telkens weer zijn er dringende gebeurtenissen die de aandacht van de regering afleiden. Ook de wet op de echtscheiding droeg bij tot het verwekken van een nieuwe 'lacunaire amnesie' op het vlak van de onderwijshervorming.

Voetnoten

1. Atti Parlamentari. Documenti - disegni di legge e relazioni. Camera dei Deputati, nr. 2100. Disegno di legge Gonella, 13 luglio 1951, p. 9.
2. Bertoni Jovine, Dina, *La Scuola italiana dal 1870 ai giorni nostri*. Cassino, 1958, p. 443.
3. Bertoni Jovine, Dina, o.c., p. 464, voetnota 1.
4. *Ricerche Didattiche*, La scuola media unica opzionale e le classi di Osservazione. Maart 1957, 88 pp.
Sinistrero, V., Le "Classi d'osservazione" per la nuova scuola degli 11-14 anni. In: *Orientamenti Pedagogici*, Torino, mei 1957, pp. 340-367.
5. Voor een meer analytische benadering hiervan, cfr. Wielemans, F. J. W., *Democratisering, differentiëring en herstructurering van het secundair onderwijs in Italië vanaf de eenmaking tot op heden (1859-1967)*. Bijdrage tot de comparatieve pedagogiek. Leuven, niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling, 1967, pp. 249-260.
6. Sinistrero, V., 5 disegni di legge sulla scuola italiana. *Orientamenti pedagogici*. Torino, anno VI, nov.-dec. 1959, pp. 1051-1052.
7. Circulaire n° 18790 van 24 sept. 1960.
8. Voor een globaal en zeer bondig overzicht van de geschiedenis van het secundair onderwijs in Italië, cfr. Wielemans, F. J. W., *Ontwikkeling van het secundair onderwijs in Italië vanaf de eenma-*

- king. *Tijdschr. Opvoedk.*, 1966-67 (12), pp. 307-316.
9. Cfr. M. Pagella in het door verschillende auteurs samengestelde en volumineuze werk: *La nuova scuola media*. Roma, M.C.D., 1964, pp. 9-19.
 10. Deze kinderen zijn dus normaal verstandelijk be- gaafd en zijn van normaal gedrag; zij volgen dan ook het normale programma, maar met een spe- ciale pedagogisch-didactische begeleiding, die zich ook buiten de gewone schooltijd kan uit- strekken.
 11. *La nuova scuola media*. o.c., pp. 43 en v.
 12. *La nuova scuola media*. o.c., pp. 749-761.
 13. Reguzzoni, M., *La Reforme de l'Enseignement dans la Communauté Economique Européenne*. Paris, 1966, p. 127, voetnota 79.
 14. *La nuova scuola media*. o.c., pp. 51-54; 136; 146.
 15. *La nuova scuola media*. o.c., pp. 135-162.
 16. Froio, F., *Una scuola da rinnovare*. Milano, 1964, p. 80.
 17. Tonelli, A., *L'istruzione tecnica e professionale di Stato nelle strutture e nei programmi da Casati ai nostri giorni*. Milano, 1964, p. 261.
 18. *La nuova scuola media*. o.c., pp. 84-91. Froio, F., pp. 81-82.
 19. Reguzzoni, M., o.c., pp. 229-230.
 20. *Annuaire international de l'éducation*, Genève, 1963, p. 233.
 21. Gozzer, G., *Sviluppo della scuola e piano decen- nale*. Roma, 1959, pp. 19-33.
 22. Gozzer, G., *Scuola e programmazione economica*. Roma, 1962, pp. 345-376: integrale wettekst.
 23. Reguzzoni, M., o.c., p. 213, voetnota 54.
 24. Art. 6 van de wet van 24 juli 1962, n° 1073.
 25. Italiaanse grondwet,
art. 3: Alle burgers hebben een gelijke sociale waardigheid en zijn gelijk voor de wet, zonder onderscheid van geslacht, ras, taal, godsdienst, politieke overtuiging, persoonlijke en sociale condities...
art. 4: De republiek verleent aan alle burgers het recht op arbeid en bevordert de omstandigheden die dit recht effectief maken. Ieder burger heeft de plicht, volgens eigen mogelijkheden en eigen keuze, een activiteit of een functie uit te oefenen die bijdraagt tot de materiële en geestelijke voor- uitgang van de maatschappij.
 26. Ministero della Pubblica Istruzione, *Relazione della commissione di indagine sullo stato e sullo sviluppo della pubblica istruzione in Italia*. Presentata al Ministro della Pubblica Istruzione il 24 luglio 1963. Roma, Fratelli Palombi, 1963, 377 pp.
 27. Voor een meer uitvoerige weergave en kritische bespreking van de suggesties van de onderzoeks- commissie cfr. Wielemans, F. J. W., geciteerde licentiaatsverhandeling, pp. 289-302.
 28. Ministero della Pubblica Istruzione, *Relazione sullo stato della pubblica istruzione in Italia*. Presentata dal Ministro on. prof. Luigi Gui ai sensi della legge 24 luglio 1962, n° 1073. Roma, 1964, 384 pp.
 29. Ministero della Pubblica Istruzione, *Linee diret- tive del piano di sviluppo pluriennale della scuola per il periodo successivo al 30 giugno 1965*. Pre- sentata dal Ministro on. prof. Luigi Gui, ai sensi della legge 24 luglio 1962, n° 1073 e successive modificazioni. Roma, 1964, 175 pp.
 30. Idem, p. 20, rechts.
 31. Cfr. geciteerde licentiaatsverhandeling, pp. 338-353.
 32. Pagella, M., *La scuola in Italia*. Roma, UCIM, 1970, pp. 67-70.

Curriculum vitae

F. J. Willy Wielemans, geboren 1939, behaalde het licentiaat in de Pedagogische Wetenschappen aan de Kath. Univ. te Leuven in 1967 met een verhandeling over de evolutie van de onderwijsstructuren in Italië vanaf de eenmaking, 1859-1967. Is thans als Aspirant NFWO verbonden aan het Semin. voor Comparatieve Pedagogiek (Dir. Prof. Dr. C. de Keyser) van het Pedagogisch Instituut te Leuven en bereidt een doctoraatsproefschrift voor over de relatie in- dustrie-onderwijs in Italië en Frankrijk.
Adres: Pedagogisch Instituut, Dekenstraat 28-30, B-3000 Leuven.